

Bérces Viktor

∴ Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest

∴ viktor.berces@gmail.com

A JOGELLENES HALÁSZAT BÜNTETŐJOGI TENDENCIÁI MAGYARORSZÁGON

Poachers in the Net. Illegal Fishing and the Criminal Law

Krivovolvci u mreži. Ilegalni ribolov i kriminalno pravo

Magyarország Európában egyedülálló módon bővelkedik édesvízi tavakban, illetőleg folyamokban, folyókban, patakokban, amelyekkel kapcsolatban szét kell választani a sporthorgászatra, illetőleg az amatőr (hobby)horgászatra, valamint a halászatra vonatkozó szabályrendszert is. Az utóbbiak elsősorban igazgatási jellegű szabályozást igényelnek, viszont az ilyen tevékenységek során bekövetkező jogsértések már a szabálysértési jog, illetőleg a büntetőjog területére tartoznak. A téma közigazgatási jellegű „háttérjogszabályai” a következők: a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény (a továbbiakban Hhtv.), valamint a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról szóló 133/2013. (XII. 29.) VM-rendelet (a továbbiakban: Rendelet). A Hhtv. mindenekelőtt különbséget tesz a halgazdálkodás, illetőleg halfogás fogalma között: az előbbi a természetes vizek halállományának védelmével, megújításával és hasznosításával összefüggő tevékenységek, valamint az akvakultúra és az egyéb haltermelési tevékenységek gyűjtőfogalma; az utóbbi a halnak és más hasznos víziállatnak a halászat vagy a horgászat során történő megfogása és a vízbe vissza nem engedése. Tanulmányomban kizárólag a halfogással kapcsolatos jogsértésekre adott válaszok lehetőségeivel kívánok foglalkozni.

Kulcsszavak: illegális halászat, az európai jog elvei, halászati menedzsment, Magyarország új Büntetőjogi törvénykönyve

BEVEZETÉS

Magyarország föld- és néprajzi tulajdonságai miatt kifejezett kíváncságot a halgazdálkodás szabályainak pontos rögzítése, amely igazgatási és büntetőjogi normákat egyaránt érint. Hazánk – a területi arányok alapján – Európában egyedülálló módon bővelkedik édesvízi tavakban, illetőleg folyamokban, folyókban, patakokban, amelyekkel

kapcsolatban szét kell választani a sporthorgászatra, illetőleg az amatőr (hobby)horgászatra, valamint a halászatra vonatkozó szabályrendszert is. Az utóbbiak elsősorban igazgatási jellegű szabályozást igényelnek, viszont az ilyen tevékenységek során bekövetkező jogsértések már a szabálysértési jog, illetőleg a büntetőjog területére tartoznak.

A téma közigazgatási jellegű „háttérjogszabályai” a következők: a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény (a továbbiakban Hhtv.), valamint a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról szóló 133/2013. (XII. 29.) VM-rendelet (a továbbiakban: Rendelet).

A Hhtv. mindenekelőtt különbséget tesz a halgazdálkodás, illetőleg halfogás fogalma között: az előbbi a természetes vizek halállományának védelmével, megújításával és hasznosításával összefüggő tevékenységek, valamint az akvakultúra és az egyéb haltermelési tevékenységek gyűjtőfogalma; az utóbbi a hálnak és más hasznos víziállatnak a halászat vagy a horgászat során történő megfogása és a vízbe vissza nem engedése. Tanulmányomban kizárólag a halfogással kapcsolatos jogsértésekre adott válaszok lehetőségeivel kívánok foglalkozni.

Mindenekelőtt érdemes tisztázni, hogy a halfogás két legelterjedtebb módja a horgászat és a halászat. A halászat célja rendszerint tömeges méretű zsákmányállat kifogása, elsősorban bizonyos gazdasági igények kielégítése érdekében. Ezzel szemben a horgászat alapvetően rekreációs, sport-, illetőleg hobbitévékenységként fogható fel. A horgász – a fő szabály értelmében – egy időben kizárólag két horgászbottal horgászhat (botonként legfeljebb 3-3 horoggal). A horgászat fejlődése során kialakult horgász módszerek változatos képet mutatnak. A legismertebbek: az úsztató horgászat, a fenekezés, a pergetés, műlegyezés, a mártogatás, a tapogatás vagy a harcsa kifogására szolgáló kuttyogatás stb. (HÁGER 2006: 32).

Erre a megkülönböztetésre a Hhtv. normaszövege is utal, amelynek alapján a horgászat rekreációs célból a hálnak halgazdálkodási vízterületen és haltermelési létesítményben az e törvényben és a végrehajtására kiadott rendeletben megengedett módon és horgászkeszsgel vagy a csalihalnak 1 négyzetméternél nem nagyobb emelőháloval való fogása (Hhtv. 2. § 16. pont); a halászat a hálnak vagy más hasznos víziállatnak megengedett módon és eszközzel halgazdálkodási vízterületen történő rekreációs vagy kereskedelmi célú, illetve ökológiai célú, szelektív fogása, továbbá gyűjtése, ide nem értve a horgászatot (Hhtv. 2. § 9. pont).

A téma elemzése kapcsán az alábbi kérdések vizsgálata szükséges: 1) a jogellenes halfogás kriminológiája; 2) a jogszabályi háttér vizsgálása; 3) a közigazgatási, illetőleg büntetőjogi beavatkozást igénylő jogsértések elhatárolási szempontjai; 4) a büntetőjogi szabályok dogmatikai megoldásai, illetőleg esetleges hibái.

Tanulmányom természetesen etikai természetű kérdéseket is felvet. Általános kérdésként felvethető az, hogy van-e egyáltalán az állatoknak – akár a büntetőjog szabályai által is védendő – morális státusza, illetőleg ebből a szempontból a különféle állatfajok azonos megítélés alá esnek-e. (Lásd a fájdalom- és ingerküszöb közötti eltérések jelentősek lehetnek stb.) „E kérdések és az erre adott válaszok nagyon megosztják az állatok védelmével foglalkozó embereket. Egyes állatvédők kijelentik, hogy minden állat egyenlő, míg a másik álláspont képviselői szerint e kérdésre nem adható igenlő válasz” (JÁMBOR 2016: 18).

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS – AZ ILLEGÁLIS HALFOGÁS KRIMINOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉSE

Már Szent István korától kezdve ismeretesek bizonyos feljegyzések a halászati jog szabályozásával kapcsolatban. E normák kezdetben a jogosulti kör meghatározására korlátozódtak (püspökségek, főnemesek, egyéb kiváltságos rendek). A középkorban már fejlett halgazdálkodásról árulkodnak a jogforrások, a halászat pedig professzionális foglalkozássá vált. Természetesen továbbra is megőrizte monopolizált helyzetét, hiszen e tevékenység királyjognak, ún. regálénak minősült. A tulajdonjogi, illetőleg használati jogi viszonyokat egyfelől törvényekben, másfelől szokásjog útján szabályozták. A földesúr-jobbágy relációban az ún. urbárium vagy valamilyen szerződés szabályozta, hogy a halásznak a halászati engedély fejében milyen mennyiségű halat, illetve bérleti díjat kell fizetnie.

A XIX. században bekövetkező környezeti, illetve társadalmi változások a szabályrendszer átalakítását igényelték. A jobbágyosság megszűnésével a halászati jog megszerzése pusztán jövedelmi kérdéssé vált, ezzel együtt a természetes vizek száma, valamint a halállomány jelentős mértékben megcsappant. Az 1836. évi VI. tc. ennek ellenére változatlanul királyi jogként szabályozta a halászatot, és a jobbagyokat továbbra is eltiltotta ettől a tevékenységtől. Az 1853. évi úrbéri pátens is fenntartotta azon álláspontot, miszerint az úrbéri viszonyok átalakulása nem terjed ki az ún. regálékra.

Az 1870-es évektől kezdődően minisztériumi szintű, rendeleti típusú jogalkotás vette kezdetét. Ennek során különféle tilalmi időket vezettek be, illetőleg megtiltottak bizonyos halászati módszereket (pl. méreg vagy dinamit használatát).

Az első jelentősebb, témába illeszkedő törvények a következők: az 1885. évi XXVIII. tc. (vízjogi törvény), az 1888. évi XIX. tc. (halászati törvény), majd az 1925. évi LXIII. tc. és annak 9500/1926. számú végrehajtási rendelete. E jogszabályok deklarálták, hogy a „vizek partja és medre a parti birtokos tulajdona, és a parti birtok elválaszthatatlan alkatrésze a halászat” (BEZDÁN 2005: 5). E modern tulajdonosi pozíció létrejötté egyben azzal járt, hogy a tulajdonos köteles lett a halgazdálkodással kapcsolatos szükséges és célszerű feladatok ellátására (lásd halászati társulások létrehozása, piacok ellátása stb.).

A rendszerváltozás után az illegális halfogás módszerei és gyakorisági mutatói jelentősen átalakultak. A két legjelentősebb változás a felhasznált eszközök jellegében, illetve a szervezett elkövetés fokozódásában volt. Mindez olyan környezeti – elsősorban a klímaváltozásnak köszönhető – hatásokkal párosult, amely az orvhalászat/orvhorgászat (a továbbiakban: orvhalászat) esetében is újszerű fellépést, a hatósági ellenőrzés kibővítését és hatékonyságának növelését igényelte.

Az 1997-ben megalkotott, a halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvényt már hatálybalépését megelőzően is számos kritika érte: „az új törvény elfogadása előtti formájában már nem szolgálta megfelelően Magyarország természetes vízterületeinek környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági szempontból is fenntartható halgazdálkodását. Olyan törvény és azon épülő szabályozás vált szükségessé, amely az egyes haszonvételi formákon túl elősegíti az élővizek halállományának természetes megújulását és megakadályozza a halak illegális kifogását és kereskedelmét is” (HÁGER 2006: 32).

Alapvető kérdéssé vált az is, hogy szükséges-e újragondolni ezen jogsértések szankcionálásának módját. A kriminalizálási törekvések ellen szólt az a fajta közvélekedés, amely a halfogással kapcsolatos jogsértésekre pusztán „csínytevésként”, tolerálható hobbiként, a halakra pedig „uratlan jószágokként” tekintett. Ennek ellenére 2013. július 1-ji hatállyal az orvhalászat önálló bűncselekményi kategóriává vált az új Btk.-ban (2012. évi C törvény).

A jogalkotói szándék mögött az alábbi szempontok „húzódtak meg”: 1) A „magányos”, alkalmi elkövetők (ún. rapsicok) mellett megjelentek a professzionális eszközökkel dolgozó, szervezett formában működő, rendszeres haszonszerzésre törekvő csoportok;

2) Az orvhalászat a 90-es évektől kezdődően bizonyos körökben státuszszimbólummá vált, amelynek keretében gyakorta sor került tilalmi időkben védett halfajok kifogására; 3) A különféle vízterületek (pl. Balaton, Velencei-tó, dunai holtágak stb.) alapvetően ellenőrizetlenek voltak, a már meglévő hatósági kontroll intézményrendszere pedig szegényesnek volt mondható; 4) Magyarország EU-csatlakozásával felmerült az új elkövető körök, illetőleg eszközök bővülésének veszélye; 5) a nagytételben lebonyolított illegális halfogás élelmszerbiztonsági kockázatokat is felvetett, hiszen a zsákmány továbbértékesítése előtt az elkövetők nem feltétlenül szakszerűen tárolták a kifogott halat, a higiéniai követelményeket figyelmen kívül hagyták stb.; 6) A jogsértő cselekmények a teljes ökoszisztémát érintették, beleértve a védett halfajokat is stb. (ELEK 2009: 10).

Az elkövetőkre természetesen ma sem úgy tekint a közvélemény, mint valamiféle „társadalomra feltétlenül veszélyes, gátlástalan bűnözőre”, amely részben abból fakad, hogy e jogellenes cselekmények okai között sokféle tényező megjelölhető: így pl. a „természetjárás szépsége”, a halfogás okozta eksztatikus élmény, a sporttevékenység látszata, a pénzügyi nehézségek stb. Másfelől, az elkövetők – meggyőződésem szerint – számos esetben nincsenek is tisztában azzal, hogy bűncselekményt követnek el, és azzal sem, hogy cselekményüknek milyen környezeti hatásai lehetnek.

Érdekes okfejtést olvashatunk Elek Balázs tanulmányában: eszerint „a vagyoni, tulajdoni érdekek sérelmén túl elsőként ma már a veszélyes helyzetek létrehozását kell megemlíteni. Az orvhalászat ugyanis rendszeresen idéz elő veszélyes helyzeteket az ország különböző területein. Gyakran lehet olyat hallani, hogy halászati örök, mezőörök, sőt rendőrök is igyekeznek távol maradni azoktól a területektől, ahol orvhalászok tevékenykednek, mert féltik a bőrüket. Az orvhalász azért is veszélyt jelenthet, mert a lebukástól, büntetéstől való félelmében az öt tettenérőre, leleplezőre is rátámadhat (...), az orvhalászat és a balesetek között is szoros összefüggés van, hiszen gyakran vezet balesethez a szakma szabályait megsértve, titokban végzett tevékenység. Volt példa arra, amikor a saját szabálytalanul kivetett hálójába akadt bele egy férfi a Tisza egyik holtágán. A marázsa nevű leshálóból nem volt menekvés, hiába próbálkozott késsel is kivágni magát fogságából a tilosban járó halász” (ELEK 2009: 10).

Úgy vélem, hogy a jogsértések pönalizálása elsősorban természet- és környezetvédelmi szempontból fontos. A halállomány regeneráló-

dása lassú, sokszor több évig elhúzódó folyamat. Ennek természetesen gazdasági hatásai is vannak, ahogy Kőhalmy írja: a halgazdálkodás célja „tartós hozamok elérése anélkül, hogy ez az erőforrás jövőbeni létét fenyegetné. A megújítható erőforrások esetében, amikor értéküket megpróbáljuk felbecsülni, nem csupán az aktuális, pénzben kifejezett értéket kell számításba venni, hanem azt is, hogy az adott forrás tönkretétele milyen közvetett károkkal jár (ökoszisztémák diverzitásának csökkenése), vagy a tönkretétel után az újjáteremtés mekkora költségeket okoz” (KŐHALMY 1994: 71).

Elek szerint emiatt az elpusztított hal értéke jóval túlmutat azon az értéken, mint amit egy esetleges lopás esetében a bíróság (a szakértői vélemények alapján) irányadónak tekint (ELEK 2009: 10).

Háger szerint „a halvédelem (...) kiemelt környezetvédelmi feladat, mert a halállomány fenntartásában az emberi tevékenység szerepe mellőzhetetlen. A korábbi folyamszabályozások, valamint a környezet általános állapotának romlása miatt ugyanis a vizek halállománya magára hagyatva megújulni már nem képes” (HÁGER 2006: 29).

JOGSZABÁLYI HÁTTÉR, NEMZETKÖZI JOGELVEK

Az illegális halfogásra vonatkozó tilalmak jogszabályi háttere sokrétű, ennél fogva több jogág normáit is érinti. Mindenekelőtt azonban fontos kiemelni a nemzetközi, illetőleg uniós jog által meghatározott általános környezet- vagy természetvédelmi jogi elveket, amelyeknek a hazai jogalkotásban is feltétlenül érvényesülniük kell.

A nemzetközi jog egyik általános elveként a visszalépés tilalmának princípiumát (non derogation principle) szükséges kiemelni, amely kimondja, hogy a korábbi jogalkotási eljárásokkal elért védelmi szint sohasem enyhíthető, mivel az orvosolhatatlan környezeti károsodáshoz, illetve a már meglévő állapot romlásához vezethet. A „visszalépésre” csak akkor van lehetőség, ha az nélkülözhetetlennek bizonyul valamely alkotmányos érték érvényesítése szempontjából (FODOR 2014: 109–110).

Az uniós jog szintjén fontos kiemelni a 2003/80/IB tanácsi kerethatározatot, amelynek 2. cikke elrendeli, hogy minden tagállam köteles bizonyos környezetet sértő cselekményeket bűncselekménnyé nyilvánítani. Ilyennek minősül többek között a vadon élő növény- és állatfajok jogellenes birtoklása, befogása, károsítása, elpusztítása stb. E szabályozási attitűdnek különösen olyan élőhelyeken kell érvényesülnie, ahol az említett egyedeket a kihalás veszélye fenyegeti. Fontos

utalni továbbá az Európai Uniónak a környezet büntetőjogi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvére is (POLT 2003: 9–14).

Az Alaptörvény vonatkozásában a P) cikk hangsúlyozandó, amely megfogalmazza az ún. „fenntarthatóság” elvét, követelményét, illetve annak címzetti körét: ennek alapján nemcsak az államnak, hanem mindenkinek kötelezettsége a környezet épségének fenntartása, illetve a környezet állapota romlásának megakadályozása.

A téma „alap-jogszabályának” a már korábban említett Hhtv. tekinthető, amely az alapvető rendelkezései között deklarálja, hogy Magyarország halgazdálkodási vízterületének halállománya nemzeti kincs, természeti érték és gazdasági erőforrás, amelyet a társadalomnak védeni és a természetes megújulását elősegíteni kell, hasznosítását pedig csak a fenntarthatóság szempontjai szerint kell tervezni és elvégezni (3. §).

További releváns garanciális törvények: a) a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény (Kvt.), amely – többek között – deklarálja a víz, valamint az élővilág védelmét; b) a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, amely részletes tartalommal tölti meg más jogágak, különösen a büntetőjog keretdiszpozícióit; c) részben a vizek ökológiáját is érinti az állatok védelméről szóló 1998. évi XXVIII. törvény, továbbá a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény, valamint d) a fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló 13/2011. (V. 9.) KöM-rendelet.

A KÖZIGAZGATÁSI ÉS SZABÁLYSÉRTÉSI JOG MEGOLDÁSI MÓDJAI

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) alapján a szabálysértések ellenőrzésének elsődleges hatósági személye a halászati őr, akinek e jogszabály alapján helyszíni bírságot is kiterjedő jogköre van (Szabs. tv., 39. §). Ha az ugyanazon halgazdálkodásra jogosult által hasznosított, nyilvántartott halgazdálkodási vízterület vagy vízterületek együttes mérete az 50 hektárt meghaladja, a halgazdálkodásra jogosult az alábbiak szerint köteles halászati őr alkalmazására: a) 50–100 hektár területű halgazdálkodási vízterületen legalább 2 fő; b) 100–2000 hektár területű halgazdálkodási vízterületen legalább 4 fő; c) 2000–4000 hektár területű halgazdálkodási vízterületen legalább 6 fő; d) 4000–6000 hektár területű halgazdálkodási vízterületen legalább 8 fő; e) minden 6000

hektár feletti halgazdálkodási vízterületen legalább 10 fő (Rendelet, 42. § 3. bek.).

E hatósági személlyel szemben további feltétel, hogy valamely közigazgatási szerv alkalmazottja vagy önkormányzati köztisztviselő, vagy közalkalmazott, vagy kormánytisztviselő, vagy állami tisztviselő legyen.

A Szabs. tv. – némileg hiányosan – külön tényállás keretében nem utal az „orvhalászat”, illetőleg az ezen cselekményekhez hasonló, vagy azokkal összefüggő jogsértésekre. Mindössze a vadászati, halászati, legeltetési tilalom megszegése (215. §) esetében utal arra, hogy a katasztrófák elleni védekezéssel összefüggésben elrendelt általános vadászati, halászati, illetőleg legeltetési tilalom megszegése szabálysértésnek minősül.

A halgazdálkodással kapcsolatos jogsértésekre vonatkoztatható még a természetvédelmi szabálysértés azon (187. §) esete, amelynek során az elkövető védett élő szervezet egyedét vagy annak származékát jogellenesen megrongálja, elviszi vagy elpusztítja, illetve védett vagy fokozottan védett állatfaj egyedét élettevékenységében jelentős mértékben zavarja.

A bírság legkisebb összege tízezer forint, legmagasabb összege ötszázezer forint (67. § 3. bek.). Ennek mértékét az eset összes körülményére – így különösen az érintettek érdekei sérelmének körére, súlyára, a jogsértő állapot időtartamára és a jogsértő magatartás ismételt tanúsítására, a jogsértéssel elért előnyre – tekintettel kell meghatározni (68. § 1. bek.). Ha a jogsértő állapot megszüntetése vagy a további jogsértések megelőzése érdekében a legalacsonyabb összegű bírság kiszabása is szükségtelen, a halgazdálkodási hatóság bírság kiszabása helyett figyelmeztetésben részesítheti az eljárás alá vont személyt (70. §).

A fentiekben elemzett hatósági feladatok koordinációs szerve 2015. május 1-jétől kezdődően az Állami Halóri Szolgálat, amely a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (a továbbiakban: NÉBIH) által alkalmazott, illetve megbízott halászati örökből áll. Az állami halászati örök országos illetékességgel rendelkeznek, így a halászatra jogosultak által alkalmazott halászati örökhöz képest Magyarország bármely halgazdálkodási vízterületén eljárhatnak, a Szabs. tv. szempontjából pedig halászati öröknek minősülnek. A magam részéről úgy gondolom, hogy a jogellenes halfogással kapcsolatos prevenció, illetőleg retribúció szempontjából mindenképpen indokolt volt a hatósági ellenőrzés ilyen léptékű centralizálása.

A Hhtv. alapján e hatósági személy többek között a) korlátozhatja vagy megtilthatja haltermék előállítását, tárolását, szállítását, felhasználását, forgalomba hozatalát, behozatalát, kivitelét, illetékességi területén való átszállítását; b) elrendelheti a halállomány, haltermék lefoglalását, forgalomból való kivonását, visszahívását, ártalmatlanítását, megsemmisítését; c) halfogásra alkalmas eszközt lefoglalhat, elkobozhat, elrendelheti a tulajdonos költségére történő megsemmisítését; d) halgazdálkodási bírságot szabhat ki a halgazdálkodásra jogosulttal szemben, ha állami horgászjeggyel, turista állami horgászjeggyel, állami halászjeggyel nem rendelkező személy számára területi jegyet ad stb.

Mindemellett e hatósági személy halvédelmi bírságot szabhat ki a jogosulatlanul horgászó, vagy halászó; a fogási napló vezetését elmulasztó; a törvény által nem megengedett módon, eszközzel vagy tilalmi időben horgászó vagy halászó; a nem fogható hal és más hasznos víziállat kifogását (gyűjtését) megvalósító; a halgazdálkodási kémleleti területen a tilalom feloldásáig a hal szaporodását és fejlődését zavaró halászati, horgászati tevékenységet végző; az igazolatlan eredetű halat vagy halterméket forgalmazó; a hal élőhelyén kialakult természeti egyensúly megbontására alkalmas szervezetet, táplálékanyagot, szennyezőanyagot halgazdálkodási vízterületre kijuttató; méret- vagy mennyiségi korlátozással, vagy tilalmi idővel védett hal vagy más hasznos víziállat jogosulatlan kifogását megvalósító stb. személlyel szemben (67. §).

A BÜNTETŐJOGI ÉRTÉKELÉS KÖRÉBE TARTOZÓ ESETEK

A jelenlegi Btk. – az 1978. évi IV. törvénytől eltérően – az állatkínzás tényállásából kiemelve önálló törvényi tényállásként szabályozza az orvhalászatot. Belegi szerint ennek indoka az, hogy az orvhalászat hétköznapi jelentéstartalma, illetőleg elkövetési magatartása alapján nem illeszkedik az állatkínzás fogalmába (BELEGI 2013: 1066). Az orvhalászat célja ugyanis alapvetően nem az állat kínzása, gyötrelmeinek előidézése, hanem a hal kifogása. Az említett okfejtéssel – pusztán dogmatikai okokból – nem tudok egyetérteni, hiszen a fentiek alapján nem a triviális jelentéstartalom, illetőleg az elkövetési magatartás, hanem a célzat alapján van különbség az elkövetők cselekményei között. Ezzel együtt nem tartom helyesnek azt az általános bírói gyakorlatot sem, amelynek alapján az orvhalászat és az állatkínzás nem állhat egymással valóságos alaki halmazatban.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a hal, amely a Hhtv. alapján a halak, illetőleg körszájúak csoportjába tartozó állatfaj, valamint mindezek egyedfejlődési alakja (2. § 5. pont). Az elkövetők célja leggyakrabban az adott vízterületen élő őshonos halfajok kifogása (pl. ponty, süllő, harcsa, csuka, angolna, balin, márna stb.), de természetesen idegen származású halak (pl. busa, amur), valamint őshonos, de kisebb testű halaink (pl. keszeg, kárász, compó) esetében is tényállásszerű a cselekmény. Ugyancsak a bűncselekmény elkövetési tárgyai a jogszabály szerint „hasznosnak” minősülő víziállatok, tehát a béka, rák, kagyló, pióca, csővájó féreg, az árvaszúnyog, egyéb haltáplálék-szervezet, valamint mindezek egyedfejlődési alakjai (HÁGER 2006: 34).

A 246. § a) pontja szerint minősülő orvhalászat vétségét az követi el, aki jogosulatlanul végez halfogásra irányuló tevékenységet. E fordulat csak akkor állapítható meg, ha az elkövető e tevékenysége során halászhalót vagy más halászati eszközt használ. A jogosulatlan horgászat azonban önmagában nem bűncselekmény.

Szilágyi rendszerezése nyomán a halászatnak – a zsákmányállat életmódjához igazodva – különféle módszerei alakultak ki. A leggyakoribbnak a halászhaló alkalmazása tekinthető, amelyen belül megkülönböztethető vontatóhálós (aktív), illetőleg statikus megoldás (passzív). A hálók típus szerint lehetnek emelő-, kaparó-, fenék- vagy kétköz hálók. Ezen túlmenően ugyancsak a halászat fogalmi körébe tartozik a hálnak pusztá kézzel történő kifogása, ún. tapogató módszer alkalmazása, vagy adott esetben alkalmi halfogó eszköz (pl. kosár) felhasználása (SZILÁGYI 1980: 34). Megjegyezném, hogy egy magyarországi ügyben a bíróság egy főcsatorna halászati területén emelőhálóval engedély nélkül halászó személyt ítélt próbaidőre felfüggesztett fogházbüntetésre (Nyíregyházi Járásbíróság 2.B.1016/2014/2 számú ítélete).

Az a) pont alanya csak olyan személy lehet, aki nem rendelkezik a halfogásra irányuló tevékenységhez szükséges engedéllyel. Ebből a szempontból utalnék arra, hogy a magyar halgazdálkodási vízterületeken élő halállomány – a főszabály szerint – az állam tulajdonát képezi. A hal kifogására az adott halgazdálkodási vízterületen halgazdálkodásra jogosult, vagy az általa feljogosított, halfogásra jogosító okmányokkal rendelkező személy jogosult (Hhtv. 6. § 1–2. bek.). A halászati jog jogosultja tehát egyfelől a tulajdonos, másfelől a haszonélvező. A Hhtv. a haszonélvezeti jog gyakorlására jogosultak taxációját is megadja, amelynek alapján a halgazdálkodási vízterületeken halfogásra irányuló tevékenység a következőkkel folytatható: 1) kereskedelmi és ökológiai

célú, szelektív halászat esetén halászati engedéllyel; 2) rekreációs célú halászat esetén állami halászjeggyel, vagy 3) horgászat esetén állami horgászjeggyel vagy turista állami horgászjeggyel. Fontos megjegyezni, hogy a halgazdálkodásra jogosult területi jegyadásával a feljogosított személy részére további horgászati vagy halászati lehetőséget is biztosíthat (Hhtv. 44. § (1) bek.). A területi jegyen a halgazdálkodásra jogosult – többek között – köteles feltüntetni a jegyet kiadó nevét (cégnevét), címét (székhelyét), az engedélyes nevét, a halgazdálkodási vízterületet, amelyre a területi jegy érvényessége vonatkozik, illetőleg a területi jegy érvényességének időtartamát is (Rendelet, 27. §).

Az állami halászjegyet a halgazdálkodási hatóság adja ki, s ez a kiadásának napjától kezdve a következő év január 31. napjáig érvényes. Az állami halászjegy 1 db, legfeljebb 16 m² háló területű aktív halász-eszköz, és 3 db, az engedélyes azonosítására alkalmas jelöléssel ellátott, legfeljebb 2 méter karika átmérőjű varsa egyidejű alkalmazására jogosít fel. Az állami halászjegy váltására feltételként előírt állami halászvizsga a halgazdálkodási hatóság által szervezett díjköteles tanfolyam eredményes elvégzésével szerezhető meg (Rendelet, 18. §).

Az a) pont szerinti elkövetési magatartás egyenes és eshetőlegesen szándékkal is elkövethető. Nincs akadálya a társtettesség megállapításának akkor, ha a jogosulatlan halászatot több személy egymás tevékenységéről tudva, közösen, aktív magatartással folytatja. A pusztán jelen levő, passzív magatartást tanúsító személy cselekményének pszichikai bűnsegélyként történő minősítése nézetem szerint indokolatlan, amellet bizonyítási nehézségekbe ütközhet, ugyanakkor a cselekmény elkövetéséhez szükséges tárgyi feltételek (pl. halászháló) előzetes, vagy egyidejű biztosítása a fizikai bűnsegély megállapíthatóságát minden esetben megalapozza. Az a) pont megvalósulási szakaszainak elhatárolása szempontjából a halászathoz szükséges eszközök beszerzése büntetlen előkészületnek, a halászati eszközök vízpartra való kivitele kísérletnek, az eszközök vízbe juttatása pedig befejezett bűncselekménynek tekinthető.

A 246. § b) pontja szerint minősülő orvhalászatot az követi el, aki külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kémleleti területen végez halfogásra irányuló tevékenységet. Egy hazai vonatkozású ügyben a vádlott a Duna egyik szakaszán gereblyező módszerrel akart halat fogni, de a második kísérletet követően tetten érték a halőrök. A bíróság a Btk. 246. § b) pontja szerint minősülő orvhalászat vétsége miatt, mint visszaesőt 30 nap elzárásra ítélte (Esztergomi Járásbíróság 4.B.602/2013/5. számú ítélete).

E bűncselekmény alanya tehát – az a) ponthoz képest – olyan személy is lehet, aki rendelkezik a halfogásra irányuló tevékenységhez szükséges engedéllyel. Egyúttal megjegyezném, hogy a cselekmény környezetre való fokozottabb veszélyessége, illetőleg az alanyi kör nagysága miatt szükségesnek tartanám e fordulat büntetési nyilvánítását, ezzel együtt a büntetési tétel felső határának háromévi szabadságvesztés-büntetésre történő felemelését.

A tiltott eszköz, illetőleg mód vonatkozásában a Hhtv. taxációja ad eligazítást: eszerint ilyennek minősülnek az olyan eszközök, amelyek működése az elektromos áram halakra kifejtett élettani hatásán alapul; a mérgező vagy kábító hatású anyagok; a robbanóanyagok; a szűrőszerszámok; a bűvárszigony vagy más, halfogásra alkalmas bűváreszköz; a gereblyezés; a hurokvető halászati módszer alkalmazása; a sorhoroggal vagy csapóhoroggal történő halfogási módszer alkalmazása; ún. nyakzöháló alkalmazása, valamint mindezen tevékenységeknek a megkísérlése (46. § 4. bek.).

A gereblyezés során az elkövető a horgot nem a hal szájnyílásába, hanem egyéb testrészébe juttatja. Mindez speciális felszerelést igényel: „rendszerint szükséges egy igen erős, hosszú (3–4 m) (...) kemény bot, egy nagyobb orsó, valamint erős, az átlagosnál vastagabb horgászszinór. A gereblyés horgászszerszám végszerelékét egy nagyobb ólom, valamint több hármashorog alkotja. A háromágú horgokat köthetik külön a főzsinórhoz erősített előkére, vagy rögzíthetik szorosán az ólomhoz, gyakran ráöntve az ólmot a horogra, így egybekötve a szerelékét. Egy horgász, de különösen a halór vagy horgászati ismeretekkel rendelkező rendőr nyomban felismeri a tiltott eszközt, mint ahogy a módszerhez szükséges speciális mozdulatsort. A gereblyézést folyóvízen, holtágakban és tavakban is alkalmazzák, akár nyári, akár téli időszakban. A horgász kiveti a zsinórt a vízbe, majd jellegzetes, rángató (...) mozdulatokkal vontatja be a végszerelékét. Tavasz-nyári időszakban általában a víz felső oszlopában és a felszín közelében tartózkodó nagyobb testű halak, mint az amur, a busa, pontycsapat tagjainak elejtését célozza a gereblyezés. Téli időszakban jellemző a nagyobb értékű, nagytestű harcsa vízfenékről történő gereblyézése. A harcsa faji tulajdonsága ugyanis az összebújás, a csoportos elfekvés, különösen télen, veremlés idején” (SZÉKELY 1980: 15).

A kéméleti terület a hal nyugodt, ártalom- és zavarmenetes telelését, valamint szaporodását biztosító vízterület, melyet a halgazdálkodási hatóság jelöl ki (Hhtv. 4. §). A Rendelet alapján a kéméleti területre érvényes tilalmak és korlátozások megismertetéséről a

halgazdálkodásra jogosult köteles gondoskodni. A halgazdálkodásra jogosult a területi jegyen vagy a területi jeggyel együtt átadott nyomtatott tájékoztatóban gondoskodik a kíméleti terület határai részletes leírásának, valamint a kíméleti területre vonatkozó halfogási tilalom időbeli hatályának megismertetéséről (5. §).

A b) pont szerinti bűncselekmény szintén elkövethető egyenes és eshetőleges szándékkal. A tártettség, illetőleg bűnsegély kapcsán az a) pont szerinti fordulaton leírtakat tekintem irányadónak. A megvalósulási szakaszok tekintetében – ugyancsak az a) pontnál leírtak alapján – az eszközök beszerzése büntetlen előkészület, az eszközök vízpartra való kivitele kísérlet, az eszközök vízbe dobása pedig befejezett bűncselekménynek minősül.

A halmazati, illetőleg elhatárolási kérdéseket az a) és b) ponttal kapcsolatban együttesen vizsgálom. Mindenekelőtt kiemelném, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat alapján az orvhalászat az állatkínzással – általam helytelennek vélt módon – nem állhat valóságos alaki halmazatban még akkor sem, ha a tevékenység végzése (pl. gereblyezés, nyakzókáló alkalmazása), a halak maradandó egészségkárosodását, pusztulását vagy rendkívüli fájdalomérzetét okozza. Utóbbi eredmények tekintetében – törvényi szinten – nem is találunk konkrét utalásokat, mindössze az igazgatási normák körében szerepel előírásként, hogy tilos a megfogott halak kínzása, illetőleg a megfogott és kifogott halakkal úgy kell bánni, hogy az azok számára okozott fizikai sérülés ne haladja meg a halászmodszerből, illetve a horgászmodszerből adódó szükséges minimumot (Rendelet, 28. § 14. bek.).

Úgy vélem, hogy a fenti kérdés vizsgálata elsősorban jogfilozófiai fejtegetéseket igényel: e körben számos jogtudományi álláspont ismeretes a fájdalom- és ingerküszöb szerinti megkülönböztetés és annak jogi relevanciája vonatkozásában. Az egyik teória képviselői szerint a határvonal a gerinces állatoknál húzható meg (DEGRAZIA 2004: 28).

Ismeretes olyan gyakorlat is, amely a jogvédelmet csak a gerinces állatok egy csoportjára nézve tartja fenn: pl. az USA 1966-os állatjóléti törvénye szerint az állatkínzás elkövetési tárgya csak a macska, a kutya, a hörcsög, a nyúl, a majom, a tengerimalac, illetőleg a mezőgazdasági miniszter által megjelölt más melegvérű állat lehet (JÁMBOR 2016: 19).

Az általam helyesnek vélt nézőpont alapján az elhatárolási ismérv a fájdalomérzetre való képesség léte, avagy nemléte. Ennek megítélése természetesen biológiai kutatásokat igényel, mindazonáltal úgy

vélem, hogy a halak osztályába tartozó élőlények esetében mindenféleképpen indokolt az állatkínzás törvényi tényállásának alkalmazása akkor, ha a jogsértő cselekmény az egyednek nyilvánvalóan jelentős fájdalomérzettel jár. Ebbe a körbe tartozhat a már említett „greblyezés” vagy adott esetben a „nyakzókáló” alkalmazása. Ilyen esetekben tehát a 246. § b) pontja szerint minősülő cselekmény kizárólag az állatkínzás törvényi tényállása szerint minősülhetne, az orvhalászat azonban nem lenne megállapítható. Nyilván azért sem lenne lehetőség ilyen esetekben a halmazat megállapítására, mert az – ennél fogva – a kétszeres értékelés tilalmába ütközne.

Az orvhalászat elkövetési magatartásait tehát – nézetem szerint – kizárólag a jogosulatlan, illetőleg jogellenesen, kíméleti területen megvalósuló cselekményekre kellene korlátozni. E cselekmények büntetőjogi szankcionálása természetesen továbbra is elengedhetetlen, természetvédelmi, illetőleg halgazdálkodási szempontokból egyaránt.

A fentiek alapján az általam helyesnek vélt gyakorlat szerint, ha a tiltott eszköz vagy mód alkalmazását halászati engedély nélkül fejtené ki az elkövető, akkor cselekménye az állatkínzás és a 246. § a) pontja szerint minősülő orvhalászat halmazataként, ugyanezen végrehajtási körülmények kíméleti területen való megvalósulása esetében pedig az állatkínzás és a 246. § b) pontja szerint minősülő orvhalászat halmazataként minősülne.

A bírói gyakorlat ugyanakkor egységesnek tekinthető abban, hogy a lopással mind az a), mind a b) pont szerinti elkövetési magatartás valóságos alaki halmazatban állhat (EBH 2015. B.24.).

Egy hazai vonatkozású ügyben a bíróság a tiltott halászati eszközzel halászó vádlottat társtettesként elkövetett lopás vétsége és orvhalászat vétsége miatt végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtotta (Szarvasi Járásbíróság 8.B.133/2012/17. számú ítélete, Gyulai Törvényszék Bf.340/2013/5. számú ítélete). A szankció kiszabása feltétlenül az elkövető előéletéhez és egyéb személyi körülményeihez is igazodott, mindazonáltal a bíróság által kiszabott büntetés súlyossága „precedens értékűnek” tekinthető. Ezen túlmenően az orvhalászat, a lopás és a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés valóságos heterogén alaki halmazata jön létre nézetem szerint akkor, ha az elkövető a 246. § b) pontjának esetében a halfogást robbanóanyag vagy robbantószer segítségével hajtja végre, majd a felszínre kerülő haltetemeket jogtalanul eltulajdonítja.

Az orvhalászat gyakran szerepel bűnkapcsolatok alapcselekményeként. Ennek alapján gazdaságának minősül annak a cselekmé-

nye, aki az orvhalászok által kifogott és jogtalanul eltulajdonított halakat – saját vagy mások haszonszerzése céljából – megvásárolja. A büntetőjogi felelősség megállapítása szempontjából nélkülözhetetlen, hogy az elkövető tudata átfogja a zsákmány jogellenes elejtését, illetőleg annak jogtalan eltulajdonítását. A bíróságnak az eset összes körülményének alapulvételével kell erre nézve következtetéseket levonnia (pl. árucseré helye és ideje; az ellenszolgáltatás módja és mértéke stb.).

Szintén a bűnkapcsolatok szintjén jelentkezhettek a pénzmosás törvényi tényállásába ütköző cselekmények. Utóbbinak minősül annak a cselekménye, aki a más által elkövetett, szabadságvesztéssel büntetendő cselekményből származó dolog ezen eredetének leplezése céljából a dolgot átalakítja vagy átruházza, gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja. Elek szerint „gazdasági tevékenység lehet az étterem működtetése is. Abban az esetben, ha ennek keretében a hal az eredet leplezésének céljából felhasználására kerül, (...) a pénzmosás is megállapítható lehet” (ELEK 2009: 13).

ZÁRÓGONDOLATOK

Az új Btk. – indokolatlan módon – „leértékelte” a halakra vonatkozó jogvédelem fontosságát. Ennek egyik fontos jele az orvadászat és orvhalászat közötti diszkriminatívnak tűnő jogalkotói tendencia: a korábbi Btk. (1978. évi IV. törvény) egységesen, azonos büntetési tétellel fenyegetett vétségként kezelte az orvhalászat és az orvadászat körébe tartozó cselekményeket. A jelenlegi törvény az orvadászatot már büntettként, három évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményként, viszont az orvhalászatot továbbra is két évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető vétségként szabályozza.

A másik alapprobléma az állatkínzás és a Btk. 246. § b) pontja szerint minősülő, tiltott eszközzel vagy módon elkövetett orvhalászat konkurálása és a védett jogi tárgyak tisztázatlansága. Nem világos ugyanis, hogy a jogalkotó az utóbbi fordulatokat a zsákmányállatokban okozott különleges fájdalomérzetre, vagy pedig az ilyen körülmények okozta természetkárosító hatásokra tekintettel alkotta-e meg. E szabályozás a halmazat megállapíthatósága, illetőleg a kétszeres értékelés tilalma szempontjából sem egyértelmű.

Ami a halak jogellenes kifogásának hatósági kontrollját illeti, ebben a körben mindenképpen előrelépésnek tekinthető a NEBISZ és az országos hatáskörrel rendelkező Állami Halóri Szolgálat közötti

koordináció létrejötte (2015), amely személyi állománya révén a közeljövőben alkalmasnak bizonyulhat a hazai halállomány kárára elkövetett jogsértések kiszűrésére. A prevenció és retribúció érdekében minden esetben megoldás lehet a helyszíni bírságolás lehetőségének fenntartása, az összeghatárok esetleges felemelése, valamint a gyakori, ad-hoc jellegű hatósági ellenőrzések lefolytatása.

A halásztól külön kezelendő kérdés az orvhorgászat. Utóbbi jelenségnek már turisztikai összefüggései is lehetnek, amelynek megoldása nézetem szerint elsősorban „marketingeszközök” segítségével orvosolható. Komoly szerepe lehet ebben a helyi önkormányzatok által szervezett horgászversenyeknek, különféle halfesztiváloknak, valamint egy olyan széles körű tájékoztatáson alapuló stratégiának, amely felhívja a potenciális elkövetők figyelmét cselekményük jogellenességére és egyéb veszélyeire.

IRODALOM

- BELEGI József 2013. *A környezet és a természet elleni bűncselekmények*. In Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, Harmadik kiadás, Budapest: HVG-ORAC Kiadó.
- BEZDÁN Anikó 2005. *A jogi személyiségű halászati szervezetek minősítésének jogi alapkérdései*. Szeged: Acta Juridica et Politica.
- DeGRAZIA, David 2004. *Az állatok jogai*. Budapest: Magyar Világ Kiadó.
- ELEK Balázs 2009. *Az orvhalászat és orvhorgászat büntetőjogi megítélése*. Párizs: Hungaricum, 3.
- FODOR László 2014. *Környezetjog*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- HÁGER Tamás 2006. *A környezet alkotmányos és büntetőjogi védelme, különös tekintettel a vizek élővilágának oltalmára*. Büntetőjogi Szemle, 1–2.
- HOLY Iván 1979. *Horgászszerszerek, horgászmodszerek*. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó.
- JÁMBOR Adrienn 2016. *A kedvtelésből tartott állatok jogi védelme*. Miskolc: PhD-értekezés.
- KÓHALMY Tamás 1994. *Vadászati enciklopédia*. Budapest: Mezőgazda Kiadó.
- POLT Péter 2003. *A környezet és a természet elleni bűncselekmények*. In Új Btk. kommentár 5. kötet (szerk. Polt Péter), Budapest: Nemzeti Közszolgálati Tankönyvkiadó.
- SZÉKELY Ádám 1980. *A harcsa és horgászata*. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó.
- SZILÁGYI Miklós 1980. *A Hernád halászata*. Miskolc: Herman Ottó Múzeum.

Poachers in the Net. Illegal Fishing and the Criminal Law

By virtue of the geographical and ethnographical characteristics of Hungary, precise codification of the regulations regarding fish farming is highly desirable which encompasses rules at the fields of both administrative and criminal law. Hungary, based on its small relative geographical area in Europe, is uniquely abundant in freshwater lakes, as well as in rivers, tributaries, and smaller streams, in relation to which it is necessary to set apart the regulatory frameworks regarding sport angling, recreational (hobby) angling, and fishing. For the aforementioned activities, only administrative regulations are required primarily, any violation of the laws in the course of practicing them, however, is a subject of the laws of infractions and criminal law. The Act CII of 2013 on Fish Farming and the Conservation of Fish (henceforth referred to as: Act) as well as the Decree 133 of 2013 of the Minister of Agriculture on the Specification of Regulations on Fish Farming and Conservation of Fish (henceforth referred to as: Decree) contain the statutory background of administrative regulations for this subject. The Act draws a basic distinction between the concepts of fish farming and fish catching where the former one is defined as activities related to the conservation, regeneration, and exploitation of fish stocks in natural water bodies, as well as the generic concept of aquaculture and other fish farming activities whereas the latter one is defined as catching, and not releasing back into the water, fish or other useful aquatic animal in the course of fishing or angling. In my essay, exclusively those possible

Key words: illegal methods of catching fish, principles European law, territorial closure, fishery management, new Hungarian Criminal Code legal responses will be considered which may be given to violations of the laws related to catching.

Krivolovci u mreži. Ilegalni ribolov i kriminalno pravo

Zahvaljujući geografskim i etnografskim prilikama Mađarske, precizna kodifikacija regulacije ribolova je neophodna da se ostvari, ribolov podleže i administrativnom i krivičnom pravu. Mađarska, iako zauzima relativno malu površinu Evrope, bogata je jezerima, rekama, pritokama i potocima, i shodno tome neophodno je odvojiti pravne okvire sportskog, rekreativnog i komercijalnog ribarstva. Za navedene aktivnosti neophodne su administrativne regulacije, dok kršenje zakona podleže krivičnom pravu. Zakon CII iz 2013 o Ribarstvu i očuvanju ribljev fonda (u daljem tekstu Zakon), kao i Dekret 133 iz 2013 Ministra za poljoprivredu o Ribarstvu i očuvanju ribljev fonda (u daljem tekstu Dekret) sadrže statutarnu pozadinu administrativnih regulacija. Zakonom je utvrđeno osnovno razgraničenje između koncepata ribarskog gazdinstva i ribolova, po kojem ribarsko gazdinstvo je definirano kao aktivnost povezana sa očuvanjem, regeneracijom i eksploatacijom ribljev fonda u prirodnim vodama, kao i koncept vodenih kultura i ostalih aktivnosti povezanih sa ribarskim gazdovanjem, dok ovo drugo je definisano kao hvatanje i ne vraćanje ribe i drugih vodenih životinja u vodu u svojstvu ekonomskog ribolova. U ovom radu su opisane moguće pravne posledice povrede gore navedenih akata.

Ključne reči: ilegalni ribolov, principi Evropskog prava, menadžment ribarstva, novi Krivični zakon u Mađarskoj

Beérkezés időpontja: 2017. 05. 03.

Elfogadás időpontja: 2017. 05. 10.